

——
પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ
——

~ ડૉ. જયેન્દ્ર સોની ~

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ

(“પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ” was one of Dr. Jayendrabhai Soni's message segments which was delivered on mediums like Whatsapp groups and his Facebook account. Here is a collated document of all the messages related to this segment.)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ

શાસ્ત્ર સમજાવે છે કે સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ ભગવાને પોતાની લીલા - આનંદને માણવા માટે કરી છે. તદર્થ તેમણે વિભિન્ન પ્રકારની જીવસૃષ્ટિ - દૈવી અને આસુરી ઉત્પન્ન કરી છે. તેને જ શ્રીમહાપ્રભુજી પુષ્ટિ-મર્યાદા-પ્રવાહી તરીકે ઓલખાવે છે. પ્રવાહી સૃષ્ટિને જીવનના મોજશોખ માણવામાં રુચિ હોય છે, તેથી તેઓ પ્રલય પર્યંત એક પછી બીજી યોનિઓમાં ભમ્યા કરે છે. મર્યાદા જીવો આધ્યાત્મિક અભિગમને અપનાવે છે અને જન્મ-મરણના ચક્રાવામાંથી મુક્ત થવા શાસ્ત્રોક્ત કર્મ-જ્ઞાન-ઉપાસના (મર્યાદાભક્તિ) ના માર્ગ અપનાવી મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરવામાં પ્રયત્નશીલ રહે છે.

પુષ્ટિમાર્ગના પ્રણેતા મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ સમજાવ્યું છે કે 'પુષ્ટિજીવો' ની ઉત્પત્તિ ભગવાને પોતાની સેવા માટે કરી છે. તેથી તેમનો સહજ પ્રેમ ભગવાન પ્રત્યે હોય છે. તેઓનું લક્ષ્ય કેવલ ભગવદ્ પ્રાપ્તિ હોય, મોક્ષ નહિં. ભગવાન ના સ્વરૂપનો આનંદ પ્રાપ્ત કરવો, ભગવાન ની નિત્યલીલા-પ્રવેશ એજ પુષ્ટિમાર્ગમાં ફલ છે. તેથી તેમની સ્વાભાવિક રુચિ ભગવદ્ ગુણગાન તથા ભગવદ્ સેવામાં હોય છે. તેમને પોષણ આપી ભગવાન ની કૃપા નો અનુભવ કરાવવા માટે શ્રીમહાપ્રભુજીએ શાસ્ત્રોક્ત મર્યાદા ભક્તિ થી વિલક્ષણ 'પૃથક શરણમાર્ગ' - 'પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ' પ્રવર્તિત કર્યો છે.

આવો, તેના વિશે મૂલભૂત બાબતોથી અવગત થઈએ ! (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧)

'પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ' જે સામાન્યતઃ 'પુષ્ટિમાર્ગ' ના નામે ઓલખાય છે, તે ભગવાનની સ્વયંની કૃપા દ્વારા ભગવાન ને પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૨)

પુષ્ટિભક્તિમાર્ગમાં પરમ ફલ કેવલ 'ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ' છે કેમકે તેઓ 'સદાનંદ', પરમતત્ત્વ છે. "કૃષ્ણસ્તુ ભગવાન સ્વયં", ભાગવત કહે છે. "પરંબ્રહ્મ તુ કૃષ્ણો હિ", (સિ.મુ.) શ્રીમહાપ્રભુજી સમજાવે છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૩)

સાચા અર્થમાં 'પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ' તે છે જે સ્વીકારે છે કે _ ૧. તેના ગુરુ એકમાત્ર મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજી જ છે, કારણકે તેમણે જ વેદાદિ શાસ્ત્રોના પ્રમાણોની એકવાક્યતાના આધારે 'શુદ્ધાદ્વૈત બ્રહ્મવાદ' ની દાર્શનિક

વિચારધારા પ્રતિપાદિત કરી, તદંતર્ગત 'પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ' પ્રવર્તિત કર્યો છે. ૨. પુષ્ટિમાર્ગને અનુસરવા માટે આપશ્રી દ્વારા ગ્રંથસ્થ સિદ્ધાંતોં એવમ્ શ્રીગુસાંઈજી આદિ પૂર્વાચાર્યોના ગ્રંથો જ પ્રમાણ-વચનોં છે. (ડો. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૪)

શ્રીવલ્લભકુલ આચાર્યો 'ગુરુદ્વાર' છે (શ્રીપુરુષોત્તમજી). તેમનામાં શ્રીવલ્લભવત્ ભાવ રાખી તેમના દર્શન-ચરણસ્પર્શ કરવા જોઈએ. નિબંધ માં નિર્દિષ્ટ ગુરુના લક્ષણોં _ 'કૃષ્ણસેવા પરાયણ, દંભાદિરહિત, ભાગવત-તત્ત્વજ્ઞ' (સ.નિ. કા.૨૨૭) તેમનામાં અપેક્ષિત છે. (ડો. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૫)

શ્રીમહાપ્રભુજીની આજ્ઞા - "શાસ્ત્રોને સારીરીતે જાણી-સમજીને મન-વચન-દેહથી કૃષ્ણસેવા કરવી" ((શા.પ્ર.) ને ગંભીરતાપૂર્વક સ્વીકારી આપશ્રી એવમ્ પૂર્વાચાર્યોં ના ગ્રંથોંનું અધ્યયન મનનપૂર્વક કરવું જરૂરી છે, અન્યથા ગેરમાર્ગે દોરાઈ જવાની સંભાવના રહેલી છે. (ડો. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૬)

"કૃષ્ણસેવા સદાકાર્યા" ને શ્રીમહાપ્રભુજીએ 'સ્વસિદ્ધાંત' કહ્યો છે. (સિ.મુ.). "સર્વદા સર્વભાવેન ભજનીયો વ્રજાધીપ, સ્વસ્યાયમેવ ધર્મો હિ નાન્યક્વાપિ કદાચન" (ચતુ:શ્લોકી), અર્થાત્ 'વ્રજાધિપ કૃષ્ણને ભજવા' તે પુષ્ટિજીવનો એકમાત્ર ધર્મ - કર્તવ્ય છે. (ડો. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૭)

ભક્તિ, શરણાગતિ, સમર્પણ અને સેવા પુષ્ટિમાર્ગને અનુસરવાના અનિવાર્ય અંગ છે. આ ચાર બાબતોંને સારી રીતે સમજીને નિષ્ઠાપૂર્વક તેને અપનાવ્યા વિના પુષ્ટિમાર્ગનું અનુસરણ થઈ શકે નહીં. (ડો. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૮)

'ભક્તિ' નો સાદો અર્થ છે -ભગવાનમાં નિશ્વાર્થ ઉત્કટ પ્રેમ. તેનું તાત્પર્ય છે - 'ભગવાનના માહાત્મ્યનું જ્ઞાન' અને 'ભગવાન પ્રત્યે સુદૃઢ તેમજ સર્વથી અધિક સ્નેહ' હોવા. આ બન્ને ભક્તિના આવશ્યક અંગ છે. માહાત્મ્ય જ્ઞાનથી ભગવાન ની શરણાગતિ સિદ્ધ થશે, અને ભગવાનમાં સ્નેહના કારણે આપણે તેમને સર્વસ્વનું સમર્પણ કરવા તત્પર બનીશું. સેવા આપણી ભક્તિ - પ્રેમની અભિવ્યક્તિ છે, દાસભાવ સહ સહજ કર્તવ્ય છે, સમર્પણ ની સાર્થકતા છે. (ડો. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૯)

ભાગવત માં વર્ણિત નવધાભક્તિ 'શ્રવણ-કીર્તન-સ્મરણ-પાદસેવન-અર્ચન-વંદન-દાસ્ય-સખ્ય-આત્મનિવેદન' પ્રત્યેક સાધન રૂપથી 'મર્યાદાભક્તિ' છે, તેમજ તે પ્રત્યેક 'પ્રેમલક્ષણાભક્તિ' ના અંગભૂત છે. (ડો. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૦)

હવેલીમાં માત્ર 'દર્શન' કરવા એ ભક્તિ નથી પરંતુ પ્રભુને એકાદશ ઈન્દ્રિયોથી માણવાની આજ્ઞા શ્રીમહાપ્રભુજીએ સુબોધીનીજીમાં કરી છે. આપણી પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયને ભગવદ્ સુખાર્થે પ્રયોજવાની છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૧)

'સમર્પિત જીવન' પુષ્ટિમાર્ગનું હાર્દ છે. 'એકાંતિક ભક્તિ' પુષ્ટિમાર્ગનો મર્મ છે. બ્રહ્મસંબંધ કરતી વખતે "કૃષ્ણ તવાસ્મિ" કહી આપણે કૃષ્ણ સાથેનો 'અલૌકિક ગૃહસ્થ ધર્મ' સ્વીકાર્યો છે. તેથી તેને નિભાવવો અનિવાર્ય ગણાય, અન્યથા તે વચનભંગ કહેવાય. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૨)

તદર્થ જ શ્રીમહાપ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે - "ગૃહે સ્થિત્વા સ્વધર્મતઃ". પોતાના ધરમાં, પરિવાર સાથે સહયોગ કરી, વર્ણાશ્રમને નિભાવતા ભગવદ્સેવા કરવી જરૂરી છે.(મ.વ.). સુબોધીનીજીમાં પણ આપશ્રી કહે છે - 'ભગવદ્સેવા કરવા માટે જ ઘરમાં રહેવાનું પ્રયોજન છે'. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૩)

શાસ્ત્ર નિર્દિષ્ટ આજીવિકા દ્વારા જે પદાર્થો સહજપણે પ્રાપ્ત થાય તેના દ્વારા પોતાના સ્વામી શ્રીકૃષ્ણની સતોષજનિકા ભગવદ્સેવા કરવી જોઈએ, (સ.નિ.પ્ર.) (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૪)

શ્રીમહાપ્રભુજીએ 'તનુ-વિત્તજા' અર્થાત્ પોતાના દેહ તથા પોતાની સત્તાના પદાર્થો (દ્રવ્યાદિ) થી સેવા કરવાની આજ્ઞા કરી છે, જેથી આપણી 'અહંતા-મમતા' નો પ્રભુ માટે વિનિયોગ થાય અને તેના કારણે ઉદ્ભવતો સંસાર નિવૃત્ત થઈ જાય અર્થાત્ તે બાધા કરે નહીં. (સિ.મુ.) (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૫)

પોતાના ઘરમાં પોતાના સેવ્ય શ્રીકૃષ્ણની 'તનુ-વિત્તજા સેવા' કરવાથી તેમની સાથે આત્મિય સંબંધ સ્થાપિત થશે, અને તેમનામાં ક્રમશઃ પ્રેમ અને આસક્તિ ઉત્પન્ન થઈ અંતમાં વ્યસન દશામાં પરિણમિત થતાં ચિત્ત પ્રભુમાં જોડાઈ જશે. તે અવસ્થાને 'માનસી સેવા' કહી છે, જે 'ફલરૂપ' છે. માટે જ શ્રીમહાપ્રભુજી કહે છે - "ચેતસ્તત્ પ્રવૃત્તન સેવા, માનસી સા પરામતા" (સિ.મુ.) (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૬)

શ્રીમહાપ્રભુજી "કૃષ્ણસેવા સદા કાર્યા" એમ આજ્ઞા કરે છે. તેનું તાત્પર્ય છે - 'આપણા જીવનની પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ નું કેન્દ્રબિન્દુ આપણા 'સેવ્ય શ્રીકૃષ્ણ' હોવા જોઈએ, આપણી સમગ્ર ક્રિયાઓ માત્ર તેમના પ્રીત્યર્થે - સુખાર્થે જ હોવી જોઈએ. તેથી આપણું ચિત્ત સદા કૃષ્ણ સાથે જોડાયેલું રહે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૭)

ભગવદ્સેવા કરવામાં બાધક સહજાદિ દોષો ની નિવૃત્તિ માટે ગુરુ દ્વારા 'નિવેદન' (બ્રહ્મસંબધ) મંત્રની દીક્ષા લેવી આવશ્યક છે. તેમજ દીક્ષા લીધા પછી સેવ્ય શ્રીકૃષ્ણ ને પોતાના ઘરમાં પધરાવી અનન્યભાવથી તેમની સેવા કરવી પુષ્ટિજીવનની અનિવાર્યતા છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૮)

બ્રહ્મસંબંધ કરતી વેલાએ કેમકે આપણે આત્મા સહિત આપણી માનેલી પ્રત્યેક વસ્તુઓનું સમર્પણ શ્રીકૃષ્ણ ને કરવાનો સંકલ્પ કરીએ છીએ, એટલે તે સર્વનો વિનિયોગ કરવો આવશ્યક છે, અન્યથા સમર્પણ નિરર્થક ગણાશે. તેથીજ શ્રીમહાપ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે - "નિવેદિભીઃ સમર્પ્યેવ સર્વં કુર્યાદિતી સ્થિતિ" (સિ.ર.) (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૧૯)

'સમર્પણ' કર્યા પછી પોતાના જીવન-નિર્વાહ માટે અસમર્પિત પદાર્થો નો ઉપયોગ વર્જ્ય છે. "અસમર્પિત વસ્તુનાં તસ્માદ્વર્જનમાચરેત" (સિ.ર.), તેથી જીવન નિર્વાહનો ઉપાય બતાવ્યો છે - સમર્પણ કરેલા સર્વે પદાર્થોનો પ્રથમ વિનિયોગ કરાવી તેના દ્વારા પોતાનો નિભાવ કરવો - જેમ લોક માં સ્વામીના ઉપયોગ માં લીધેલા પદાર્થોથી સેવકનો નિભાવ થાય છે. "સેવકાનાં યથા લોકે વ્યવહાર પ્રસિધ્ધિતિ" (સિ.ર.) (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૨૦)

'ભક્તિ' કોઈ કારણ / સંયોગવશાત્ શક્ય ન હો તો તેનો વિકલ્પ 'પ્રપત્તિ' અર્થાત્ 'શરણાગતિ' બતાવ્યો છે. તેને માટે 'નામ મંત્ર' (અષ્ટાક્ષર) ની દીક્ષા ગુરુ પાસેથી લેવી જોઈએ. અનન્યતાપૂર્વક શ્રીકૃષ્ણ ની શરણાગતિ સ્વીકારવાથી પણ આપણો ઉદ્ધાર થઈ શકે છે. ભગવાન સ્વયં આજ્ઞા કરે છે - "સર્વધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ, અહં ત્વા સર્વ પાપેભ્યો મોક્ષ ઈષ્યામિ માં શુચ" (ગીતા). ભગવાન ના ચરણ યા શરણ ખુદ પોતાનામાં 'માર્ગ' પણ છે અને 'ગંતવ્ય' પણ છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૨૧)

'ભક્તિ' તેમજ 'શરણાગતિ' બંનેમાં 'અનન્યતા' આવશ્યક છે. 'અનન્યભાવ' એટલે 'કૃષ્ણ સિવાય કોઈ બીજા દેવતાઓ વિશે કે કોઈ લૌકિક વસ્તુ અથવા વ્યક્તિ વિશે આશ્રય તથા પુષ્ટિમાર્ગીય ફલથી જુદા કોઈ ફલ વિશે આપણા હૃદયમાં રુચિ કે ભાવ ન હોવો'. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૨૨)

તદર્થ 'અન્યાશ્રય' ને પુષ્ટિમાર્ગમાં મહાબાધક માનવામાં આવ્યો છે. તેથી બીજા કોઈ દેવનું ભજન અથવા તેમની પાસે જવાનું અથવા તેમની પ્રાર્થના કરવાનું વગેરે- શ્રીકૃષ્ણ ના આશ્રય સિવાયનું બીજું બધુ છોડી દેવું જોઈએ. શ્રીમહાપ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે - "અન્યસ્ય ભજનં તત્ર સ્વતો ગમનમેવ ચ, પ્રાર્થનાકાર્યમાત્રેપિ તતોન્યત્ર વિવર્જયેત્" (વિવેકધૈર્યાશ્રય). (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૨૩)

ભગવાન સર્વજ્ઞ હોવા થી ભક્તની પરિસ્થિતિ થી સંપૂર્ણપણે જ્ઞાત હોય છે, તેથી પુષ્ટિજીવે કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં અથવા વસ્તુ માટે પ્રાર્થના કરવાની આવશ્યકતા ન હોય, કરવી જોઈએ નહીં. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૨૪)

પુષ્ટિજીવે અહંકાર રહિત થઈ, સાદગીપૂર્ણ જીવનની આવશ્યકતાઓ જુટાવી, અનાસક્ત ભાવથી, પોતાને ભગવાનની લીલાનું એક પાત્ર સમજીને, તેમની પ્રસન્નતા માટે, યથાસંભવ વર્ણાશ્રમ-ધર્મનો નિભાવ કરતાં જીવન વ્યતિત કરવું જોઈએ. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૨૫)

અસદાલાપ, અસમર્પિત, અન્યાશ્રય અને દુઃસંગ નો ત્યાગ પુષ્ટિજીવની પ્રાથમિકતા હોવી જોઈએ, કેમ કે તે સર્વે બાધારૂપ છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

પુષ્ટિમાર્ગ વિષે પાયાની સમજ (૨૬)

સમર્પિત જીવન અર્થાત્ પોતાના સેવ્ય શ્રીકૃષ્ણ સાથેનું સેવામય સહજીવન પુષ્ટિમાર્ગનું હાર્દ છે, કારણકે કૃષ્ણ અલૌકિક આનંદનું મૂર્ત સ્વરૂપ છે. પુષ્ટિફલ પ્રાપ્ત કરવાની એ સોનેરી ચાવી છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

